

HET MULTATULI MUSEUM IN AMSTERDAM

Overheid en historisch erfgoed

[Nico Van Campenhout¹ &
Hilde Schoefs]

Naar aanleiding van het recente idee en voorstel van het Amsterdamse stadsbestuur om de subsidies aan het in de Nederlandse hoofdstad gevestigde Multatuli Museum volledig te schrappen (€17.220 per jaar...), publiceerde Marita Mathijssen in de Nederlandse krant *NRC Handelsblad* van zaterdag 19 juni 2004 onder de titel 'Multatuli's tweede dood' een opmerkelijk pleidooi over wat zij terecht beschouwt als de opdracht en de taak van de overheid inzake het behoud en het beheer van het historisch erfgoed.²

Omdat het hier een voortreffelijk geschreven, stevig onderbouwd en consistent gecomponeerd mini-essay betreft, dat een ruime verspreiding meer dan waard is, bezorgen wij de meest frappante en meest principiële passages uit dit opiniestuk hier graag een 'herpublicatie'. Eduard Douwes Dekker (1820-1887), alias de uitmuntende literator Multatuli, verdient immers nog altijd onze blijvende aandacht en belangstelling en zijn hedendaagse pleitbezorgster Marita Mathijssen heeft meer dan recht op een tweede forum voor haar combattieve, genuanceerde en breed maatschappelijk gesitueerde apologie ten behoeve van het historisch patrimonium en onze collectieve verantwoordelijkheid – de burger(s) samen met de overheid – voor de instandhouding ervan.

'IK HEB VEEL GELEDEN'

Multatuli was het schrijverspseudoniem van de op 2 maart 1820 in de Korsjespoortsteeg te Amsterdam geboren Eduard Douwes Dekker. Letterlijk vertaald uit het Latijn, want dat is het, betekent het zoveel als: ik heb veel gedragen, geleden. Die naam kwam niet uit het niets. Dekker leidde een woelig leven. Hij kwam uit een orthodox doopsgezind gezin van zes kinderen. Hoewel hij voorbestemd was om predikant te worden, reisde hij wegens een 'gebrek aan roeping' uiteindelijk samen met zijn vader en één van zijn broers af naar het toenmalige Nederlandse Oost-Indië (Indonesië). Na een door strubbelingen en overplaatsingen getekende ambtelijke carrière van bijna 18 jaar trok hij zich gedesillustioneerd terug in Europa. Op een kleine mansarde in Brussel schreef hij in 1859 het een jaar later gepubliceerde *Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche Handelsmaatschappij*, een aanklacht tegen de bekrompen Nederlandse maatschappij van de 19^e eeuw en de uitwassen van het koloniale

Multatuli, fotografisch portret
door L. Wagner (1874)

regime in 'De Oost'. Het boek werd een gigantisch succes, omwille van de soms controversiële inhoud, maar vooral ook omwille van de hoogst originele, onnavolgbare en nog steeds genietbare stijl. De schrijver zou er financieel amper iets aan over houden, zijn toenmalige uitgever des te meer. Multatuli inspireerde tal van volgelingen – schrijvers, feministes en (socialistische) arbeiders – ook na zijn dood. Zo staat in de culturele en literaire geschiedschrijving de vrijzinnige flamingant en socialist Julius Pée (Gent, 1871-Lokeren, 1951) in de eerste plaats geboekstaafd als "de grootste propagandist van Multatuli in Vlaanderen".³ Toch stootte Multatuli ook heel wat mensen tegen de borst wegens zijn bevlogen en

compromisloze houding én zijn nogal turbulente liefdesleven. Eduard Douwes Dekker overleed berooid en verbitterd te Nieder-Ingelheim op 19 februari 1887. Vier dagen later, op 23 februari, werd hij in het Duitse Gotha als eerste Nederlander gecremeerd, in een tijd waarin dit in Nederland nog niet mogelijk was.⁴

MUSEUM

Toen in 1910 het vijftigjarig verschijnen van de *Max Havelaar* werd gevierd, bleek dat meteen ook de aanleiding tot het oprichten van een museum in Multatuli's Amsterdamse geboortehuis. Dat stelde zich ten doel: "het verzamelen en bijhouden van boeken en handschriften van Eduard Douwes Dekker en van geschriften, bescheiden (waaronder ook portretten) en andere voorwerpen, op hem betrekking hebbende of met zijn leven en werken in onmiddellijk of in middellijk verband staande." In 1945, dus onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, werd in het Museum ook de zetel gehuisvest van het Multatuli Genootschap, dat vandaag nog altijd bestaat. Deze vereniging organiseert lezingen en bijeenkomsten, geeft een nieuwsbrief over de schrijver uit en het twee-

jaarlijkse tijdschrift *Over Multatuli* en heeft haar secretariaat in het Multatuli Museum, dat beheerd wordt door conservator Jos Van Waterschoot. De vraag is echter: hoe lang nog? Als het van de Amsterdamse Kunstraad afhangt, rest het museum in de toekomst slechts een virtueel bestaan en wordt de woning privé-bezit.

Marita Mathijsen, hoogleraar Nederlandse literatuur aan de Universiteit van Amsterdam, argumenteerde daartegen in haar door oprechte en constructieve verontwaardiging geïnspireerde krantenbijdrage onder andere het volgende: "Oude kunst, oude handschriften, oude gebouwen, het zijn geen dingen om over te laten aan het toeval. Zoals de staat kinderen dient te beschermen tegen pedofielen, demente bejaarden tegen verwaarlozing, vreemdelingen tegen schoffering, werklozen tegen crepering, zo dient de staat ook het cultureel waardevolle te beschermen tegen de maatlat van het economische." Mathijsen zit ondertussen alvast niet stil. Op 5 november zal ze de 'Dag van het Literatuuronderwijs 2004'⁵ inzetten met een interview met niemand minder dan ... Multatuli. Dit naar aanleiding van het feit dat de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden in 2002 via een enquête Multatuli verkoos tot de belangrijkste Nederlandse schrijver en zijn meest bekende werk, de *Max Havelaar*, als het belangrijkste klassieke boek. Want welke Nederlandse auteur is "het meest vertaald en in vrijwel elke vreemde taal? Multatuli. Welke Nederlandse schrijver heeft een boek geschreven dat gemakkelijk tot de wereldliteratuur gerekend kan worden? Multatuli."⁶

Toch bracht de Amsterdamse Kunstraad in haar 'Adviezen ter voorbereiding van het Amsterdams Kunstenplan 2005-2008' van 10 mei 2004 een negatief advies uit: "Het Multatuli Museum steekt veel energie in het digitaliseren van de collectie, die daar voor het grootste gedeelte zeer geschikt voor is. Het aantal 'virtuele' bezoekers neemt daardoor toe. Dat leidt helaas onvermijdelijk tot de vraag naar het bestaansrecht van een zelfstandig, fysiek museum."⁷ Het Multatuli Genootschap dient overigens "een bepaald niet symbolische huur" te betalen aan de gemeente Amsterdam voor zijn onderkomen in het Multatuli Museum. Erger is evenwel dat de inspanningen om de collectie te digitaliseren en virtueel te ontsluiten, om zo tot ver over de rijksgrenzen het werk en het gedachtegoed van de schrijver te communiceren, gebruikt worden tegen het museum. Bovendien hanteert de Kunstraad nog

een ander argument dat het pas verworven integrale en geïntegreerde karakter van het historisch erfgoed weer op de helling plaatst: het aantal museaal toonbare voorwerpen zou niet groot genoeg zijn om er een apart museum rond te behouden. In tegenstelling tot tal van andere musea heeft het geboortehuis van de schrijver echter net zijn authentieke karakter behouden: er werden geen muren uitgebroken noch andere drastische toegevingen gedaan om het de bezoeker naar de zin te maken. Wie het museum bezoekt, komt niet louter voor de voorwerpen, maar om de totaalervaring: hoe woonde en werkte Eduard Douwes Dekker; naast: welke vruchten zijn daaruit voortgekomen? Mathijsen rondt haar bijdrage af met een heel pertinente politiek-maatschappelijke bedenking:

"Ooit was er geen staat die het opnam voor het weerloze. Nu wel. We hebben onze eigen burgerverantwoordelijkheid voor een deel overgedragen aan de staat. We betalen belasting omdat we willen dat halvegaren en zonderlingen een menswaardig bestaan hebben. We betalen belasting omdat we in steden willen wonen waar het vuil opgehaald wordt en de straatverlichting brandt. We betalen ook belasting omdat mooie oude gebouwen niet afgebroken mogen worden, omdat we willen dat middeleeuwse handschriften geconserveerd blijven en omdat we musea willen waar kunst niet voor enkelen maar voor velen hangt."

Het geboortehuis van Multatuli, Korsjespoortsteeg 20 te Amsterdam

Multatuli's chaise longue en sterfbed

Het Multatuli Museum in Amsterdam

ERFGOEDBELEID

Hoewel onderhavig opiniestuk al in juni werd geschreven, is er totnogtoe bitter weinig reactie op gekomen, aldus Jos Van Waterschoot, conservator van het Multatuli Museum. De polemiek die Mathijsen hoopte aan te zwengelen, blijft dus vooralsnog uit. Het museum beraadt zich over verdere stappen en denkt eraan gerichte acties te ondernemen vooraleer het te laat is.⁸ Overigens is het Multatuli Museum niet de enige erfgoedinstelling die gevisieerd wordt door bezuinigingen. Heel de kunst- en cultuursector in Nederland wacht bang het bij het verschijnen van dit nummer reeds gevelde verdicht van de regering-Balkenende af. Op 21 september 2004, Prinsjesdag⁹, stelde Medy Van der Laan, staatssecretaris voor Cultuur in Nederland, immers haar Cultuurnota 2005-2008 voor. Volgens de site www.zuinigopkunst.nl zou er niet minder dan 19 miljoen euro bespaard moeten worden op cultuur. Een hele boterham, waarbij de dotatie aan het museum van de veel gelauwerde schrijver *peanuts* is. Ondertussen werd in België in mei van dit jaar het vernieuwde en aangepaste Erfgoeddecreet van de Vlaamse Gemeenschap goedgekeurd door regering en parlement en trok de federale Belgische regering in het voorjaar van 2004 speciale kredieten uit voor de digitalisering van een aantal archief- en documentatiecollecties van (inter)nationaal belang die in de Belgische federale wetenschappelijke instellingen worden bewaard (Algemeen Rijksarchief, Koninklijke Bibliotheek, enzovoort). Er is overigens nog heel wat werk aan de winkel in wat sinds enkele jaren ook in Vlaanderen wordt omschreven als de erfgoedsector, een begrip en concept dat recent vanuit de Angelsaksische wereld en traditie kwam overgewaaid (*heritage*). Ook de Vlaamse Raad voor Cultuur, een overkoepelend adviesorgaan, stelde in juni 2004 vast dat er op dit heel brede terrein de jongste tijd een aantal stappen in de goede richting werden en worden gezet, maar dat er uiteraard nog veel meer te doen blijft: "Het aanbod is groot, maar ook onoverzichtelijk. We weten onvoldoende wat onze rijkdom is, wat onze musea in huis hebben. In de erfgoedsector staat de registratie van de collecties nog in de kinderschoenen. De archiefinstellingen zijn aan een dringende inhaaloperatie toe."

Omdat er op dit moment over van alles en nog wat echter al genoeg wordt geklaagd, gezaagd en gekritiseerd, soms terecht en soms onterecht, willen wij echter graag eindigen met een aloude, positief ingestelde uitroep, een stukje erfgoed dus...: "Hoop doet leven!" ■

Multatuli's schrijfbureau (1875)

Brief van Multatuli aan
Julius Sabbe (19.04.1869)

MULTATULI MUSEUM PRAKTISCH

Multatuli Museum

Korsjespoortsteeg 20 | 1015 AR Amsterdam
T 0031 (0)20 638 1938 | F 0031 (0)20 620 4909
multatulimuseum@zonnet.nl | www.multatuli-museum.nl
Open op dinsdag (10-17 uur), zaterdag en zondag (12-17uur)

- 1 Nico Van Campenhout (*1957) is licentiaat geschiedenis (KULeuven), archivaris-conservator van de Stad Lokeren (sinds 1988), lesgever archivistiek in het volwassenenonderwijs en historisch publicist
- 2 Marita Mathijsen, Multatuli's tweede dood, *NRC Handelsblad*, zaterdag 19 juni 2004
- 3 Voor meer informatie over Julius Pée en zijn relatie tot het werk van Multatuli, zie het lemma dat Nico Van Campenhout schreef voor de webstek www.literair.gent.be van de vzw Gent Cultuurstad en waarvan een ietwat uitgebreide versie onder de titel *Omtrent Julius Pée (1871-1951)* in november van dit jaar zal worden gepubliceerd in de *Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas* (dl. 107, 2004)
- 4 Wie meer wil weten over Eduard Douwes Dekker kan onder andere terecht op de volgende sites: www.multatuli-museum.nl, www.iisg.nl/bwsa/bios/douwes-dekker.html, www.dodenakkers.nl/artikelen/multatuli.html. Of lees de *Max Havelaar* on line op b.v. <http://cf.hum.uva.nl/dsp/ljc/multatuli/havelaar/> of in een gedrukte editie. Zie ook de recente en voortreffelijke biografie door Dik Van der Meulen, *Multatuli. Leven en werk van Eduard Douwes Dekker*. Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2002
- 5 Meer info en het volledige programma vindt u terug op www.boeklog.nl/dlo/index.html
- 6 Mathijsen, Multatuli's tweede dood
- 7 Voor de volledige tekst zie: www.kunstraad.nl/f_adviezen.html
- 8 Instellingen kunnen nog tegen de plannen in beroep gaan. De definitieve beslissing valt op de gemeenteraad van half december
- 9 Zie o.a. de bijhorende site van het ministerie van Financiën: <http://prinsjesdag.minfin.nl>